

JULIAN BEDNARZ

PERSPEKTYWY EWANGELIZACJI MISYJNEJ W AFRYCE

Treść: Wprowadzenie; 1. Afrykańskie państwa; 2. Ludność Afryki i jej religie; 3. Kościół katolicki w Afryce; 4. Katolicki personel duszpasterski; 5. Szkoły i instytucje dobroczynne; 6. Praktyki religijne; Zakończenie.

WPROWADZENIE

Od paru dziesięcioleci Afryka często trafia na pierwsze strony gazet, na czoło wiadomości radiowych i telewizyjnych. Afryka interesują się jednak nie tylko politycy, przemysłowcy i handlowcy. Ludy zamieszkujące ten rozległy kontynent są również przedmiotem żywej troski Kościoła katolickiego, który od ponad stu lat posyła tam licznych misjonarzy. Sprawa ewangelizacji Afryki była przedmiotem szczególnej troski papieży. Pius XII w encyklice *Fidei donum* (21. 04. 1957 r.) zwrócił uwagę całego Kościoła na nabrzmiałe problemy Afryki, wezwał wszystkich katolików do włączenia się w dzieło misyjne na tym kontynencie, a szczególnie zaapelował do kapłanów diecezjalnych i wiernych świeckich o pomoc w formie osobistego wyjazdu na misje.¹

Dziesięć lat później papież Paweł VI skierował do Afryki i całego Kościoła orędzie *Africae terrarum* (29. 10. 1967 r.), w którym zebrał wszystko co Kościół dotąd wypowiedział na temat Afryki i wyznał, że „pośród obszarów objętych Naszą apostolską działalnością, uważamy w pierwszym rzędzie Afrykę za szczególną jakoby część naszej posługi pasterskiej”.² Zaś w 1969 r. udał się osobiście z wizytą pasterską do Ugandy, aby podkreślić jak bardzo leży mu na sercu dzieło głoszenia ewangelii na tym kontynencie. W czasie swego pobytu (31. 07—2. 08. 1969 r. zaapelował do Afrykanów, aby brali wzór z 22 męczenników ugandyjskich w męznym wyznawaniu przyjętej od misjonarzy wiary.

¹ Nry 290 i 291 encykliki *Fidei donum*. Por. *Breviarum missionum*, Warszawa 1979, cz. I, s. 336—337.

² Nr 2 Orędzia *Africae terrarum*, tłumaczenie B. Wodecki, w: *Breviarium missionum*, Warszawa 1979, cz. II, s. 74.

Papież Jan Paweł II, również wiele uwagi poświęca młodym Kościołom lokalnym w Afryce. Dowodem tej troski są, między innymi, podróże duszpasterskie papieża do krajów tego kontynentu. Pierwszą odbył w dniach 2—12. 05. 1980 r.,³ drugą 12—19. 02. 1982,⁴ trzecią 8—19. 08. 1985 r., czwartą 10—20. 09. 1988 r., piątą 27. 04—5. 05. 1989 roku.⁵ Ponadto wracając z Australii papież zatrzymał się na Seszelach (1. 12. 1986 r.). Tak więc Jan Paweł II odwiedził już 24 kraje w Afryce, w tym 3 dwukrotnie: Zair (1980 i 1985), Kenię (1980 i 1985) i Wybrzeże Kości Słoniowej (1980 i 1985). Pozostałe kraje to: Burkina Faso (Górna Wolta), Ghana i Kongo (1980), Nigeria, Benin, Gabon i Gwinea Równikowa (1982), Togo, Kamerun, Republika Środkowoafrykańska i Maroko (1985), Zimbabwe, Botswana, Lesotho, Swaziland i Mozambik (1988) oraz Madagaskar, Réunion, Zambia i Malawi (1989). Chociaż wymienione wyżej kraje stanowią około połowy ogólnej liczby państw w Afryce, to jednak żyjący w nich katolicy liczą większość wszystkich katolików zamieszkujących Afrykę. Ci pozostali też zostaną prawdopodobnie odwiedzeni przez papieża w nadchodzących latach. Ze względu na liczbę katolików spodziewać się trzeba pielgrzymki do Tanzanii, Ugandy, Rwandy i Burundi oraz Republiki Zielonego Przylądka i Demokratycznej Republiki Wysp Świętego Tomasza i Książęcej.

Dotychczasowe wizyty pasterskie pozwoliły papieżowi poznać bliżej problemy związane z rozwojem dzieła ewangelizacji Afryki. Jak im zaradzić, jak pomóc młodym Kościołom Afryki w dalszym rozwoju? Te i tym podobne pytania zdają się być tłem dla nowej inicjatywy papieża Jana Pawła II, a mianowicie zwołania nadzwyczajnej sesji Synodu Biskupów poświęconej sprawom Kościoła w Afryce, którą ujawnił 6. 01. 1989 r. Trwające obecnie prace przygotowawcze trzeba bliżej śledzić. Równocześnie jednak warto i trzeba zainteresować się bliżej Kościołem katolickim w Afryce, który wciąż jest mało znany. Tymczasem w zmiennającym się świecie i Kościele rola Afryki i tamtejszego Kościoła będzie nabierać coraz większego znaczenia, chociażby przez sam wzrost liczby katolików.

³ Jan Paweł II w Afryce. Przemówienia i homilie, Warszawa 1985, s. 5—318.

⁴ Tamże, s. 319—495.

⁵ Relacje z 3 podróży Jana Pawła II do Afryki oraz wybór jego przemówień i homilii podaje „L'Osservatore Romano” (PI) VI(1985) nr 8, s. 11—22; nr 9, s. 7—26 i numer nadzwyczajny, s. 7—16, zaś z 4 podróży „L'Osservatore Romano” (PI) IX(1988) nr 9, s. 1, 7—21; nr 10—11, s. 25—30.

Temat *Perspektywy ewangelizacji misyjnej w Afryce* będzie przedstawiony w oparciu o stan dzisiejszy (zaznaczony w tekście literą „a”), który należy przede wszystkim brać pod uwagę przy stawianiu prognoz na najbliższą przyszłość (oznaczone literą „b”). Uwzględni się następujące aspekty: (1) afrykańskie państwa, (2) ludność Afryki i jej religie, (3) Kościół katolicki w Afryce, (4) katolicki personel duszpasterski, (5) szkoły i instytucje dobroczynne, (6) praktyki religijne. W zakończeniu będą zasygnalizowane niektóre uwarunkowania ułatwiające lub utrudniające realizację dzieła pierwszej ewangelizacji.

1. AFRYKAŃSKIE PAŃSTWA

(a) Afryka liczy 30,3 mln km², co daje jej trzecie miejsce wśród zamieszkałych kontynentów, po Azji i Ameryce. *Kościelny Rocznik Statystyczny* z 1986 r. odnotowuje na tym obszarze 55 państw, z których 4 jeszcze nie są niepodległe: Namibia, Święta Helena, Sahara Zachodnia i Reunion.⁶ Zachodzi znaczne zróżnicowanie co do obszaru poszczególnych państw. Powyżej 1 mln km² liczy 12 (największe to Sudan, Algeria i Zair), 14 dalszych jest większych od powierzchni Polski, a 28 mniejszych (najmniejsze to: Seszele, Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, Mauritius).

(b) W najbliższych latach należy się spodziewać, że proces dekolonizacji Afryki dobiegnie końca. W Namibii już się rozpoczął (kwiecień 1989 r.) i ma się zakończyć, według planu ONZ, w 1990 r. Sahara Zachodnia pozostaje pod okupacją Maroka i na razie nie ma oznak, że państwo to wycofa się z tego terytorium pozwalając na jego usamodzielnienie się polityczne. Status Réunionu, który jest departamentem zamorskim Francji i Świętej Heleny, która jest kolonią Wielkiej Brytanii, prawdopodobnie długo jeszcze pozostanie bez zmian, ponieważ nie działają na tych terytoriach zorganizowane grupy mieszkańców domagające się niepodległości politycznej.

2. LUDNOŚĆ AFRYKI I JEJ RELIGIE

(a) Afrykę zamieszkiwało w roku 1986 (31. 12.) 571,946 mln mieszkańców. Niemal połowa żyła w 5 najludniejszych państwach:

⁶ Namibia stanowi formalnie terytorium powiernicze ONZ bezprawnie administrowane przez RPA. W kwietniu 1989 r. rozpoczął się proces nadania jej niepodległości. Święta Helena jest kolonią Wielkiej Brytanii. Sahara Zachodnia, była kolonia Hiszpanii, jest okupowana

Nigerii (98,52 mln), Egipcie (49,61 mln), Etiopii (44,93 mln), RPA (33,22 mln), Zairze (30,85 mln). Afryka jest rzadko zaludnionym kontynentem. Przeciętna 19 mieszkańców na km² stawia ją na trzecim miejscu, ale daleko za Europą i Azją (odpowiednio 66 i 67 osób na km²).⁷

Chociaż Afrykę uważa się za kontynent misyjny to jednak według D. Barretta w roku 1980, gdy zamieszkiwało ją 461 mln, już 44,2% Afrykanów wyznawało chrześcijaństwo. Muzułmanie stanowili 40,8%, a wyznawcy religii tradycyjnych (plemiennych) — 15,9%. Wyznawców hinduizmu było 0,2%, nie wyznających żadnej religii — 0,1%.⁸

Chrześcijanie stanowili większość w 27 krajach: Angoli (90,0%), Botswanie (50,2%), Burundi (85,5%), Kamerunie (55,5%), Republice Zielonego Przylądka (98,9%), Republice Środkowoafrykańskiej (84,5%), RPA (79,2%), Suazi (77,0%), Ugandzie (78,3%), Zairze (94,5%), Zambii (72,0%), Zimbabwe (58,0%), Réunion (96,8%), Rwandzie (73,0%), Św. Helenie (99,1%), Wyspach Św. Tomasza i Książęcej (97,8%), Seszelach (97,8%), Madagaskarze (51,0%), Malawi (64,5%), Namibii (95,9%), Ghanie (62,6%), Kenii (73,0%), Lesotho (92,8%), Kongo (93,0%), Gwinei Równikowej (88,8%), Etiopii (57,0%), Gabonie (96,2%). Są to zatem prawie wszystkie kraje Afryki Południowej i Środkowej, większość krajów Afryki Wschodniej i tylko dwa Afryki Zachodniej. Należy też zaznaczyć, że absolutną większość w Etiopii stanowią prawosławni, w Namibii protestanci (luteranie), na Św. Helenie anglikanie. W pozostałych dominują katolicy.

Muzułmanie stanowią większość w 14 krajach: Egipcie (81,8%), Libii (99,7%), Tunezji (99,4%), Algierii (99,1%), Maroku (99,4%), Saharze Zach. (99,7%), Mauretanii (99,4%), Senegalu (91,0%), Gambii (84,8%), Gwinei (69,0%), Nigrze (87,9%), Sudanie (73,0%), Somalii (99,8%), Komorach (99,7%). Są to zatem wszystkie kraje Afryki Północnej, kilka z Afryki Zachodniej i dwa z Afryki Wschodniej.

obecnie przez Maroko. Réunion jest departamentem zamorskim Francji. *Rocznik* włącza ponadto Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego do Seszeli, wyklucza Terytoria hiszpańskie w Afryce Północnej i nie wspomina o terytoriach zamorskich Francji na Oceanie Indyjskim, w pobliżu wybrzeża Afryki.

⁷ *Annuaire Statisticum Ecclesiae* 1986, s. 18. 34—35.

⁸ David B. Barrett, *World Christian Encyclopedia. A comparative study of churches and religions in the modern world AD 1900—2000*, Oxford University Press 1982, s. 782.

Religie tradycyjne wciąż zajmują pierwsze miejsce w 7 krajach Afryki Zachodniej: Gwinei Bissau (51,3%), Sierra Leone (51,0%), Liberii (43,5%), Wybrzeżu Kości Słoniowej (43,8%), Burkina Faso (Górnej Wolcie — 44,8%), Togo (45,8%), Beninie (61,4%) oraz w Mozambiku (47,8%).

Hinduizm zajmuje pierwsze miejsce wśród mieszkańców Mauritiusa (46,1%).⁹

(b) Przedstawiona wyżej statystyka poszczególnych religii na obszarze Afryki za rok 1986 pozwala przewidywać rozwój numeryczny każdej z nich w najbliższych latach. Oczywiście nie można wszystkiego przewidzieć. Działanie łaski Bożej zawsze pozostanie dla nas tajemnicą. Lecz Kościół to rzeczywistość bosko-ludzka. Co do ludzkiej części Kościoła możemy robić pewne przewidywania. Te oczywiście mogą się potwierdzić w mniejszym lub większym stopniu, ale mogą też i okazać się całkowicie błędne. Biorąc jednak pod uwagę krótkość czasu można przypuszczać, że błąd nie powinien przekroczyć kilku procent.

W roku 2000 świat będzie zamieszkiwany przez 6,3 mld ludzi, a Afryka liczyć będzie 813,4 mln mieszkańców.¹⁰ Chrześcijanie będą najliczniejszą grupą religijną w Afryce — 48,4% (393,3 mln), na drugim miejscu będą muzułmanie — 41,6% (338,5 mln). Dalsze miejsca zajmą wyznawcy religii tradycyjnych 8,9% (72,3 mln), hinduiści — 0,2% (1,7 mln), niereligijni — 0,5% (3,7 mln), ateści — 0,1% (0,57 mln).

Wśród chrześcijan najliczniejszym wyznaniem pozostaną katolicy — 18,7% (ok. 152 mln), dalsze miejsca zajmą: protestanci — 12,4% (100,5 mln), rodzime kościoły afrykańskie (niezależne) — 7,4% (59,8 mln), prawosławni — 4,1% (34 mln), anglikanie — 3,9% (31,6 mln) i inne mniejsze wyznania — 0,8% (6,1 mln).¹¹

Najwięcej chrześcijan żyć będzie w Afryce Wschodniej: 157,2 mln (19 krajów), następnie w Afryce Zachodniej — 98 mln (17 krajów), w Afryce Środkowej — 76,6 mln (9 krajów), Afryce Południowej — 45,6 mln (6 krajów) i Afryce Północnej — 16 mln (8 krajów). Łącznie chrześcijanie Afryki stanowić będą 19,5% wszystkich chrześcijan, których liczba ma osiągnąć prawie 2 mld w roku 2000.¹²

⁹ Tamże, part 7 (Survey), s. 131—771.

¹⁰ D. Barrett, dz. cyt., s. 780.

¹¹ Tamże, s. 780.

¹² Tamże, s. 778.

W r. 2000 13 krajów Afryki można będzie uważać za chrześcijańskie, gdyż chrześcijanie stanowią będą więcej niż 90% mieszkańców: Angola 97% (12 mln), Burundi 95,5% (6,9 mln), Gabon 97% (0,6 mln), Kongo 93,5% (2,5 mln), Lesotho 95,8% (1,9 mln), Namibia 97,7% (1,3 mln), Réunion 95,3% (0,7 mln), Święta Helena 98,1% (6,8 tys.), Rep. Świętego Tomasza i Książęca 98,8% (87 tys.), Seszele 96,1% (98 tys.), Republika Środkowoafrykańska 91% (1,9 mln), Zair 97% (48 mln), Rep. Zielonego Przylądka 95,8% (0,4 mln).

W dalszych 18 krajach chrześcijanie stanowią będą większość: Botswana 64,7% (0,9 mln), Etiopia 60% (32,2 mln), Ghana 75% (15,8 mln), Gwinea Równikowa 87,9% (0,4 mln), Kamerun 63,4% (6,9 mln), Kenia 81,9% (6,8 mln), Madagaskar 55% (9,8 mln), Malawi 71,6% (6,8 mln), Mozambik 50% (8,8 mln), Nigeria 51,2% (69 mln), RPA 81,5% (40,7 mln), Rwanda 85% (7,4 mln), Swaziland 84% (0,8 mln), Tanzania 53% (18 mln), Togo 50% (2,3 mln), Uganda 84,5% (20,5 mln), Zambia 83,7% (9,7 mln), Zimbabwe 69% (10,5 mln).

Mniej niż 1% chrześcijan będzie w 8 krajach Afryki: Algerii 1% (0,4 mln), Komorach 0,2% (900 osób), Maroku 0,4% (0,1 mln), Mauretanii 0,7% (16 tys.), Nigrze 0,2% (23,5 tys.), Saharze Zach. 0,2% (200 osób), Somalii 0,1% (3,6 tys.), Tunezji 0,2% (27 tysięcy).¹³

3. KOŚCIÓŁ KATOLICKI W AFRYCE

(a) Do Kościoła katolickiego należało pod koniec r. 1986 13,1% ludności Afryki, czyli 74,988 mln.

Katolicy żyją we wszystkich krajach Afryki, lecz tylko w 8 stanowią absolutną większość: Angola (53,27%), Burundi (57,19%), Gabon (52,53%), Gwinea Równikowa (79,13%), Réunion (90,37%), Seszele (85,71%), Rep. Świętego Tomasza i Książęcej (85,45%), Rep. Zielonego Przylądka (93,91%), a w dalszych 5 prawie połowę mieszkańców: Kongo (47,88%), Lesotho (41,86%), Rwandzie (44,08%), Ugandzie (41,86%), Zairze (48,86%).¹⁴

Nierównomierne rozmieszczenie ludności katolickiej najlepiej ilustruje fakt, że w 4 państwach żyje ponad połowa wszystkich katolików afrykańskich: Zairze (15,011 mln), Nigerii (7,499 mln),

¹³ Tamże, s. 133—771. Mniej niż 10% będzie oprócz wymienionych 8 krajów (mniej niż 1%) w dalszych 8: Dżibuti 6,7% (12,5 tys.), Gambii 4,2% (36 tys.), Gwinei 1,1% (90 tys.), Libii 2,5% (0,1 mln), Mali 2,5% (1,33 mln), Senegalu 5,8% (0,5 mln), Sierra Leone 10,5% (0,6 mln), Sudanie 11,5% (4,5 mln).

¹⁴ *Annuaire...* dz. cyt., s. 60—61.

Ugandzie (6,663 mln), Angoli (4,783 mln).¹⁵ Natomiast w 12 krajach ich liczba nie przekracza 1% wszystkich mieszkańców.¹⁶

Kościół katolicki w Afryce liczy obecnie (1986 r.) 408 jednostek administracyjnych. Obrządek łaciński istnieje we wszystkich krajach. Tylko w Egipcie katolicy przynależą do obrządków wschodnich: armeńskiego, koptyjskiego, greko-katolickiego, syryjskiego i chaldejskiego. W liczbach bezwzględnych podział jednostek administracyjnych przedstawia się następująco: 2 patriarchaty (Egipt — koptyjski i melchicki), 57 metropolii (w 34 krajach), 2 arcybiskupstwa (w Maroku), 318 diecezji (w 48 krajach), 1 prałatura (Tunezja), 1 opactwo niezależne (RPA), 13 wikariatów apostołskich (Libia, Egipt, Etiopia, Namibia), 7 prefektur apostołskich (po 1 w: Etiopii, Gwinei, Libii, Saharze Zach., Senegal i 2 w Republice Południowej Afryki), 2 misje „sui iuris” (w Nigerii i na Świętej Helenie), 1 administracja apostołska (Komory), 3 biskupstwa polowe (Kenia, Uganda, RPA).

Najbardziej rozbudowaną strukturę administracyjną posiadają następujące kraje: Zair (47 — 6 metropolii, 41 diecezji), Nigeria (32 — 4 metropolie, 28 diecezji i 1 misja „sui iuris”), Tanzania (29 — 4 metropolie, 25 diecezji) i RPA (24 — 4 metropolie, 19 diecezji, 1 opactwo, 2 prefektury apostołskie, 1 biskupstwo polowe). Równocześnie aż 17 krajów posiada tylko po 1 jednostce administracyjnej (13 diecezji obejmujących cały kraj, 1 prałatura (Tunezja), 1 prefektura apostołska (Sah. Zach.), 1 misja „sui iuris” (Św. Helena), 1 administracja apostołska (Komory).¹⁷

Na obszarze Afryki istnieje 80 845 ośrodków duszpasterskich (stan na 31. 12. 1986 r.), lecz tylko 8434 parafii (dla porównania w Polsce 8431), 364 stacje misyjne z kapłanem i 71 207 stacji bez stałej obecności kapłana, a ponadto 840 innych ośrodków duszpasterskich. Pod względem rozwoju sieci parafialnej Afryka zajmuje ostatnie miejsce, gdyż liczba parafii jest prawie dziesięciokrotnie niższa niż innych ośrodków duszpasterskich. Dla porównania proporcja ta w Azji wynosi 1 do 3, w obu Amerykach razem 1 do 2, a dla całego świata 1 do 1,8.

Liczba ośrodków duszpasterskich jest oczywiście bardzo róż-

¹⁵ W 17 krajach Afryki, które liczą więcej niż 1 mln katolików mieszka łącznie 66,1 mln, czyli około 90% całości katolików żyjących na tym kontynencie.

¹⁶ Są to: Algeria (0,28%), Komory (0,27%), Egipt (0,35%), Etiopia (0,61%), Gwinea (0,87%), Mali (0,92%), Mauretania (0,32%), Maroko (0,18%), Niger (0,22%), Sahara Zachodnia (0,09%), Somalia (0,04%), Tunezja (0,21%). Por. *Annuario...* dz. cyt., s. 60—61.

¹⁷ Wszystkie te dane pochodzą z *Annuario Pontificio* 1987, Citta del Vaticano 1987, s. 982—989 i *Annuario Statisticum Ecclesiae*, s. 43—44.

nicowana, chociaż nie zawsze proporcjonalna do liczby katolików w danym kraju. W liczbach bezwzględnych najczęściej posiada ich Nigeria — 11 362, a drugie miejsce zajmuje Zair — 10 944.

Dla całej Afryki średnia liczba katolików przypadających na 1 ośrodek duszpasterski wynosi 928 wiernych. Większość krajów (32) sytuuje się poniżej tej liczby, a reszta (23) powyżej. Czołowe miejsce tutaj zajmują: Gabon (7231), Rep. Wysp Zielonego. Przylądka (6456) i Mauritius (6364).

W skali kontynentu na 1 ośrodek duszpasterski przypada 7075 mieszkańców. Lecz różnice są ogromne. Najgorszą średnią mają: Somalia (528 889) i Tunezja 482 000), a najlepszą: Republika Środkowoafrykańska (1383) i Madagaskar (1700).

Średni obszar kościelnej jednostki administracyjnej wynosił w Afryce 74 341 km². Mniej więcej połowa krajów znajdowała się poniżej tej średniej, a druga połowa powyżej, przy czym czołowe pozycje na obu krańcach zajmują jednostki równające się obszaro-
rowo terytorium danego kraju (np. Niger — 1,267 mln km², Mauretania — 1,03 mln km², Święta Helena — 308 km², Seszele — 444 km²).

Jak mają się te liczby w porównaniu ze średnią dla całego świata i dla Polski? Średnia powierzchnia diecezji w Afryce wynosiła (31.12.1986 r.) 74 341 km², na świecie 39 579 km², w Polsce 11 581 km². Na jedną parafię przypadało w Afryce 928 katolików, na świecie 2251, w Polsce 3871. Natomiast liczba mieszkańców przypadających na 1 ośrodek duszpasterski wynosiła w Afryce 7075, na świecie 8975, w Polsce 4074.¹⁸

(b) Jeśli utrzyma się obserwowana w ostatnich dziesiątkach lat działalność ewangelizacyjna, to w r. 2000 katolicy liczyć będą w Afryce ok. 152 mln, czyli ich liczba ulegnie prawie podwojeniu. W 10 krajach katolicy stanowiąc będą większość: Angoli 72,6% (9 mln), Burundi 86,5% (6,3 mln), Gabonie 67,8% (0,48 mln), Gwinei Równikowej 70,4% (0,35 mln), Kongo 54,1% (1,5 mln), Réunione 94,6% (0,7 mln), Rwandzie 64,7% (5,6 mln), Seszelach 87,3% (89 tys.), Rep. Świętego Tomasza i Książęca 92,6% (81,4 tys.), Rep. Zielonego Przylądka 91,8% (0,39 mln). Można tu zaliczyć również Zair, który zamieszkiwać będzie 24,5 mln katolików — 49,6% całej ludności kraju.)

Równocześnie 14 krajów liczyć będzie mniej niż 1% katolików: Algeria 0,7% (0,24 mln), Egipt 0,2% (0,1 mln), Etiopia 0,9% (0,48

¹⁸ Na podstawie *Annuario...* dz. cyt., s. 34—35. 39. 41; 60—61. 65.

mln), Gwinea 0,9% (92,6 tys.), Komory 0,1% (300 osób), Libia 0,9% (0,1 mln), Niger 0,1% (12,3 tys.), Mali 0,9% (0,1 mln), Maroko 0,1% (50 tys.), Mauretania 0,7% (15,5 tys.), Sahara Zach. 0,2% (200 osób), Somalia 0,0% (700 osób), Tunezja 0,0% (4 tys.).

W dalszych 6 krajach katolicy stanowiąc będą mniej niż 10%: Dżibuti 4,3% (8 tys.), Gambii 2,2% (18,5 tys.), Liberii 2,3% (74 tys.), Senegalu 5,6% (0,45 mln), Sierra Leone 2,5% (0,14 mln), Sudanie 5,5% (2,1 mln).

Około 2/3 afrykańskich katolików żyć będzie w 4 krajach: Zairze (24,5 mln), Nigerii (17,1 mln), Ugandzie (12,8 mln) i Tanzanii (11,6 mln).¹⁹

Należy się spodziewać, że wzrośnie liczba jednostek administracyjnych, zwłaszcza diecezji, a niektóre wikariaty apostołskie i prefektury zostaną podniesione do godności diecezji. Zapewne wzrośnie też liczba ośrodków duszpasterskich, chociaż prawdopodobnie nie będzie to wzrost proporcjonalny do wzrostu liczby katolików. Zależać to będzie przede wszystkim od wzrostu liczby personelu kościelnego.

4. KATOLICKI PERSONEL DUSZPASTERSKI

(a) Opiekę duszpasterską ok. 75 mln katolików i dzieło ewangelizacji 257 mln niechrześcijan²⁰ prowadziło (stan z 31. 12. 1986 r.): 481 biskupów, 8070 kapłanów diecezjalnych, 10 283 kapłanów zakonnych, 209 diakonów stałych, 5214 zakonników, 38 579 sióstr zakonnych, 478 członków instytutów świeckich (męskich i żeńskich), 1329 misjonarzy świeckich, 216 026 katechetów — razem 280 669 osób.²¹

4, 1. Biskupi

Wśród 481 biskupów 348 było Afrykanami, a 133 cudzoziemcami. W tej liczbie było 14 kardynałów, 86 arcybiskupów i 380 biskupów. Najliczniejszy episkopat posiadał Zair (61). Czołowe miejsca zajmowały również następujące kraje: RPA (35), Nigeria (34), Tanzania (32), Kamerun (21), Kenia, Madagaskar i Uganda

¹⁹ D. Barrett, dz. cyt., s. 133—771.

²⁰ Według D. Barretta, w Afryce żyło w 1980 (wyliczenie szacunkowe) 189,7 mln muzułmanów, 63,8 mln wyznawców religii tradycyjnych, 1,1 mln hinduistów, 1,0 mln bahai, 1,0 mln niereligijnych i ok. 0,5 mln wyznawców innych religii niechrześcijańskich — żydów, sikhów, budystów, konfucjanistów, itd. Tenże, dz. cyt., s. 782.

²¹ *Annuarium Statisticum Ecclesiae*, s. 87.

(po 20). Jednakże równocześnie aż 13 krajów posiadało tylko 1 biskupa.²²

4.2. Kapłani (diecezjalni i zakonni)

Pod koniec roku 1986 liczba kapłanów diecezjalnych wzrosła do 8591. W ciągu tego roku święcenia kapłańskie przyjęło 545 diakonów, zmarło 81 kapłanów, a szeregi kapłańskie opuściło 37. Załedwie 4 kraje posiadały blisko połowę wszystkich kapłanów diecezjalnych: Nigeria — 1276, Zair — 1256, Tanzania — 911, Uganda — 810.²³

Liczba księży zakonnych wyrosła pod koniec 1986 r. do 10 283. Niestety od szeregu lat *Annuario Statisticum Ecclesiae* nie podaje ilu było wśród nich Afrykanów a ilu cudzoziemców (misjonarzy). Można jednak wnioskować, że procent zakonnych kapłanów rodzimych jest już znaczący na podstawie danych o seminarzystach zakonnych i nowicjuszach. Otóż w 1986 r. było w całej Afryce 1426 seminarzystów zakonnych i 558 nowicjuszów kleryków. Najwięcej kapłanów zakonnych posiadały następujące kraje: Zair, RPA, Kenia, Tanzania, Madagaskar, Nigeria i Kamerun — razem ok. połowy wszystkich — 5141.²⁴

Biskupi, kapłani diecezjalni i zakonni stanowili w Afryce załedwie 6,7% całości personelu zajmującego się duszpasterstwem. W tym samym czasie średnia dla całego Kościoła wynosiła 23,3%, w Europie 29,8%, w Polsce 44,5%. Na jednego kapłana przypadało w Afryce 4086 katolików i 31 164 mieszkańców. Dla porównania średnia dla całego Kościoła wynosiła: 2145 katolików i 8554 mieszkańców, w Polsce: 1637 katolików i 1760 mieszkańców. Co do liczby katolików na 1 kapłana Afrykę wyprzedzała tylko Ameryka Łacińska, gdzie średnia wynosiła ok. 7 tys. katolików. Co do liczby mieszkańców na 1 kapłana to Afrykę wyprzedzała Azja, gdzie średnia wynosiła ok. 57 tysięcy. Lecz i w Afryce były w 1986 r. kraje, gdzie te wskaźniki były znacznie przekroczone. Ponad 7 tys. katolików na 1 kapłana przypadało w Angoli (14 tys.), Burundi (12,4 tys.), Rep. Świętego Tomasza i Książęcej (10,4 tys.), Rep. Zielonego Przylądka (7,2 tys.). Ponad 57 tys. mieszkańców na 1 kapłana przypadało aż w 15 krajach Afryki, w tym w Somalii 1,19 mln, w Libii 415 tys.²⁵

²² *Annuario...* dz. cyt., s. 72; 102; 107; 115.

²³ *Annuario...* dz. cyt., s. 121—122; 131—132.

²⁴ *Annuario...* dz. cyt., 328—329.

²⁵ Tamże, s. 94—95.

4.3. Zakonnicy

Pod koniec 1986 r. Afryka posiadała 4088 zakonników-braci na prawie papieskim. W tym czasie w całym Kościele było 60 340 zakonników-braci, zaś w Polsce 1462. Widoczne było duże różnicowanie między poszczególnymi krajami. Więcej niż 100 zakonników-braci posiadało 14 krajów, w tym najwięcej: Zair (518), Madagaskar (338), Tanzania (334), RPA (290); natomiast w 17 było ich mniej niż 10 (w tym ani jednego: Komory, Libia, Sahara Zach., Św. Helena; jeden — Somalia; dwóch — Gwinea, Mauretania). Równocześnie aż w 28 krajach nie było ani jednego nowicjusza brata. Najwięcej było ich w: Zairze (71), Rwandzie (47), Madagaskar (24) i Tanzanii (23).²⁶

4.4. Siostry zakonne

Siostr zakonnych przy końcu roku 1986 Afryka posiadała 19 071 (po ślubach wieczystych) i 2 762 (po ślubach czasowych). Stanowiło to zaledwie kilka procent wszystkich sióstr, których liczba dla całego Kościoła wynosiła 661 338 (po ślubach wieczystych) i 42 302 (po ślubach czasowych). W tym samym czasie w Polsce było 20 405 sióstr (po ślubach wieczystych) i 3 136 (po ślubach czasowych). Największą liczbę sióstr posiadały następujące kraje Afryki: RPA, Zair, Madagaskar i Egipt, a najmniejszą: Komory, Rep. Św. Tomasza i Księżęcej, Rep. Zielonego Przylądka (ani jednej siostry nie było w Saharze Zachodniej i na Świętej Helenie).²⁷

Podane wyżej liczby zakonników-braci i sióstr zakonnych w Afryce dotyczyły instytucji posiadających prawa papieskie. Rzeczywista liczba osób zakonnych zaangażowanych w pracę duszpasterską była wyższa, gdyż podejmują ją również lokalne, istniejące na prawie diecezjalnym zgromadzenia zakonne. Łączna liczba zakonników-braci na prawie papieskim i diecezjalnym wynosiła 31. 12. 1986 roku 5214, czyli o ponad tysiąc osób więcej (4088), a sióstr 38 579, czyli 2 razy więcej (18 904). Jednakże praktycznie te same kraje posiadały największą liczbę zakonników (nie księży) i sióstr, chociaż w nieco innym uszeregowaniu co do rzędu wielkości: Zair (888 i 5090), Tanzania (384 i 4709), RPA (315 i 3466), Uganda (318 i 2271), Kenia (273 i 2253), Madagaskar (370 i 1913), Nigeria (194 i 1709), Kamerun (190 i 1280).²⁸

²⁶ Tamże, s. 328—329; 333—334.

²⁷ Tamże, s. 337—338; 342—343.

²⁸ Tamże, s. 86—87; 189—190; 196—197. Por. także s. 328—329 oraz 336—337.

4.5. Misjonarze świeccy

W Afryce pracowało przy końcu 1986 r. 1329 misjonarzy świeckich czyli połowa wszystkich pracujących w Kościele (2517). W 4 krajach było ich więcej niż 100: Zairze (172), Kamerunie (159), Tanzanii (119) i Kenii (116). Lecz w 15 krajach Afryki nie było ani jednego, a w 3 tylko po jednym: Botswanie, Togo, Rep. Zielonego Przylądka.²⁹

4.6. Katecheci

W historii nowożytnych misji katecheci odegrali bardzo ważną i nie zawsze należycie docenianą rolę. Dziś jeszcze nadal zajmują czołowe, aby nie powiedzieć kluczowe miejsce w pracy duszpasterskiej w Kościołach Trzeciego Świata, czyli w Ameryce Łacińskiej, Azji i Afryce. Jednakże sama Afryka posiadała w 1986 r. aż 2/3 ogólnej liczby katechetów: 216 026 z 316 075. Co więcej na ich barkach spoczywał tam główny ciężar pracy duszpasterskiej, gdyż stanowią prawie 80% personelu kościelnego.

Najwięcej katechistów posiadał Zair — 54 942 czyli 1/4 całości. Więcej niż 10 tysięcy miały: Mozambik (15 590), Angola (14 074), Nigeria (13 969), Kamerun (10 892) i Tanzania (10 534). Zatem te 6 krajów dysponowało połową katechistów całej Afryki (razem 120 002). Równocześnie w 7 krajach ich liczba równała się zeru lub nie przekraczała 10 osób: 0 — Algieria, Egipt, Sahara Zach., Tunezja; 1 — Św. Helena; 2 — Komory i Libia; 4 — Somalia. Statystycznie na 1 katechistę przypadało w Afryce w 1986 r. 2647 mieszkańców i 347 katolików. Przy równomiernym rozmieszczeniu wszystkich katechistów i ludności byłyby to bardzo dobre średnie statystyczne. W rzeczywistości tylko kilka krajów znajduje się w tak dobrej sytuacji. Większość cierpi niedostatek katechistów.³⁰

(b) Perspektywy wzrostu personelu kościelnego. Łączna liczba księży diecezjalnych i zakonnych w latach 1981—1986 wzrosła w Afryce o 4,2% z 17 578 do 18 353. Jednakże w tym samym czasie liczba wiernych przypadających na 1 kapłana wzrastała rocznie średnio o 100 osób osiągając w 1986 liczbę

²⁹ Tamże s. 86—87. Ani jednego misjonarza świeckiego nie było w: Algierii, Komorach, Egipcie, Gwinei, Libii, Mauritiusie, Namibii, Réunion, Saharze Zachodniej, Świętej Helenie, Rep. Świętego Tomasza i Książęcej, Seszelach, Somalii, Swazilandzie, Tunezji.

³⁰ *Annuaire...* dz. cyt., s. 86—87; 93.

4086, a liczba mieszkańców przeciętnie o 750 osób osiągając (1986) 31 164 osoby na jednego kapłana. Ta tendencja będzie się utrzymywać ponieważ relatywnie wysoki wzrost liczby księży diecezjalnych — 34,8% (1738) osłabiony jest przez zmniejszenie się liczby księży zakonnych o 7,2% (953).³¹ Taka sytuacja spowodowana jest zmniejszaniem się liczby księży zakonnych — misjonarzy, którzy z powodów zdrowotnych lub zaawansowanego wieku wracają do krajów rodzinnych. Odjeżdżający nie są jeszcze zastępowani w pełni przez rodzimych, afrykańskich księży zakonnych. W nadchodzących latach wciąż jeszcze będzie trudno odwrócić obecną tendencję.

4.7. Seminarzyści i seminaria

Tymczasem Kościół w Afryce robi wiele dla wykształcenia rodzimego kleru diecezjalnego i zakonnego. W latach 1981—1986 liczba seminariów wyższych, diecezjalnych i zakonnych wzrosła z 99 do 145, a seminariów niższych z 271 do 348. Jednakże seminaria duchowne diecezjalne były w roku 1986 nadal trzykrotnie liczniejsze od zakonnych (razem wyższych i niższych). Pierwszych było 365, a drugich 128. Najwięcej seminariów posiadały następujące kraje: Zair (69), Nigeria (47), Tanzania (38), Etiopia (37), Madagaskar (34), Angola (30), Uganda (26), Kenia (22), Kamerun (21). Równocześnie aż w 12 krajach nie było ani jednego seminarium (Algerii, Dżibuti, Komorach, Libii, Maroku, Mauretanii, Nigrze, Saharze Zach., Seszelach Somalii, Św. Helenie, Tunezji).³²

Wzrost liczby seminariów odpowiada wzrostowi liczby seminarzystów. W latach 1981—1986 w wyższych seminariach duchownych, diecezjalnych i zakonnych wzrosła bardzo wyraźnie liczba seminarzystów: z 6905 (1981) do 10 708 (1986). Wzrost kandydatów do kapłaństwa w seminariach niższych był mniej wyraźny i wynosił tylko 21% (z 28 966 w 1981 do 34 056 w 1986 r.). W obu przypadkach liczebnie przeważają seminarzyści diecezjalni. Przewaga dla seminarzystów wyższych wynosi 4/1 (8 527 do 2 181 w r. 1986), a dla seminarzystów niższych aż 10/1 (30 836 do 3 220 w r. 1986). W tym samym czasie (1981—1986) trzy dalsze wskaźniki utrzymywały się praktycznie na tym samym poziomie: (1) na 100 tys. katolików wstępowało do seminariów diecezjalnych i zakonnych, niższych i wyższych ok. 60 kandydatów; (2) na 100 tys. katolików liczba studentów teologii i filozofii w se-

³¹ Tamże, s. 74—79.

³² Tamże, s. 204—213 oraz 230—231.

minariach diecezjalnych i zakonnych wynosiła (łącznie) 12—14 osób; (3) na 100 studentów rozpoczynających naukę w seminariach duchownych diecezjalnych do święceń dochodziło przeciętnie 7. W tym ostatnim przypadku średnia dla całego Kościoła wynosiła 9 osób (w 1986 r.).

Rozmieszczenie seminarzystów było bardzo nierównomierne. Prawie połowę wszystkich posiadały zaledwie 3 kraje: Zair (2 649), Nigeria (2 233), Kenia (835). Znaczną ich liczbę posiadały ponadto: Tanzania (612), Uganda (581), Madagaskar (355). Równocześnie 9 krajów nie miało ani jednego seminarzysty (Dżibuti, Komory, Libia, Maroko, Mauretania, Niger, Sahara Zach., Somalia, Św. Helena), zaś 10 krajów mniej niż 10 seminarzystów: 1 — Algeria i Tunezja, 2 — Swaziland, 3 — Seszele, 4 — Gambia, 5 — Botswana i Rep. Zielonego Przylądka, 8 — Gabon i Mauritius, 9 — Namibia.³³

4,8. Zakonnicy — spadek czy wzrost?

Znacznie mniej optymistycznie wygląda perspektywa rozwoju liczby zakonników-braci w Afryce. W latach 1981—1986 ich liczba uległa bowiem nieznacznemu obniżeniu (z 5 305 do 5 214). Zmniejszenie odnotowano przede wszystkim w tych krajach, które posiadały najwięcej zakonników: Zair (941 — 888), Tanzania (391 — 384), Uganda (340 — 318), RPA (364 — 315), Kamerun (244 — 190). Równocześnie w wielu innych zanotowano jednak nieznaczny wzrost, np. Madagaskar (367 — 370), Rwanda (210 — 270).³⁴

Ponadto w całej Afryce było, pod koniec 1986 r., 333 nowicjuszy-braci w zgromadzeniach na prawie papieskim oraz 1607 kandydatów (postulantów). Ci ostatni podzielą się po ukończeniu postulatatu na nowicjuszy-kleryków i nowicjuszy-braci.³⁵

4,9. Siostry zakonne — wzrost

Bardziej optymistycznie wygląda perspektywa rozwoju liczby sióstr zakonnych. W latach 1981—1986 ich liczba wzrosła z 36 165 do 38 579 (łącznie profesek wieczystych i czasowych). Znakomita większość krajów odnotowała systematyczny wzrost liczby sióstr, szczególnie widoczny tam, gdzie ich liczba była najwyższa: Zair (4 401—5 090) Tanzania (3 993—4 709), Kenia (1 941—2 253), Uganda (2 189—2 271). Nie brak jednak i przykładów zmniejszenia się li-

³³ Tamże, s. 215—227; 238—239; 246—247; 249.

³⁴ Tamże, s. 189—190.

³⁵ Tamże, s. 328—329.

czby sióstr w omawianym okresie, np. RPA (3766 — 3466), Egipt (1 705 — 1 543), Kamerun (1 303 — 1 280). Zgromadzenia na prawie papieskim posiadały, pod koniec 1986 r., 1 491 nowicjuszek i 1 658 postulantek. Najwięcej było ich na Madagaskarze (250 i 287), w Nigerii (258 i 234) i Zairze (222 i 212).³⁶

5. SZKOŁY I INSTYTUCJE DOBROCZYNNNE

Bezpośrednie głoszenie Słowa Bożego było i będzie pierwszorzędnym zadaniem Kościoła i jego misjonarzy. Jednakże przepowiadaniu Słowa zawsze towarzyszyła troska, aby było właściwie zrozumiane i poświadczone przez dzieła miłosierdzia. Szkoły misyjne i dzieła dobroczynne odegrały wielką rolę w ewangelizacji Afryki. Dziś mimo znacznych ograniczeń w wielu krajach szkoły i instytucje dobroczynne nadal są bardzo ważną formą działalności misyjnej i wymagają dużych środków ludzkich i materialnych.

5.1. Szkoły

(a) Według danych opublikowanych w *Roczniku Statystycznym Kościoła* z 1986 r. Kościół katolicki prowadził w Afryce 4 033 przedszkola. Uczęszczało do nich 333 914 dzieci. Szkół podstawowych było 21 049. Pobierało w nich naukę 7 116 748 uczniów. W szkołach wyższych studiowało 10 529 studentów, a na katolickich uniwersytetach było 1 333 studentów teologii i 1 584 studentów na innych kierunkach.

Gdy porównamy te liczby z danymi dla poszczególnych kontywentów, to okazuje się, że Afryka zajmuje przeważnie przedostatnie miejsce, przed Oceanią. Wyjątek stanowią jedynie szkoły podstawowe. Afryka posiada ok. 1/3 wszystkich szkół podstawowych prowadzonych przez Kościół (21 049 na 75 870). Liczba uczniów również wynosi ok. 1/3 wszystkich uczniów kościelnych szkół podstawowych (ok. 7,1 mln na ok. 22,6 mln).

Sytuacja w poszczególnych krajach była w 1986 r. ogromnie zróżnicowana. Były kraje, które nie posiadały ani jednej szkoły katolickiej. Inne posiadały dość liczne szkoły podstawowe i średnie, ale ani jednej wyższej. I wreszcie było kilka krajów, które posiadały ich wiele, od podstawowych do wyższych. Żadnej szkoły katolickiej nie było w: Algierii, Kongo, Libii, Mozambiku, Saharze Zach., Somalii i na Świętej Helenie. Najwięcej szkół po-

³⁶ Tamże, s. 196—197; 337—338.

siadały natomiast: Kamerun, Kenia, Madagaskar, Nigeria, RPA, Tanzania, Zair.³⁷

Wyraźny niedorozwój Afryki na tle innych kontynentów istnieje na poziomie katolickich szkół wyższych. Afryka posiada tylko 5 ośrodków tego typu: po jednym w Zairze (Kinszasa), Kenii (Nairobi), Wybrzeżu Kości Słoniowej (Abidżan), Nigerii (Port Harcourt) i Kamerunie (Jaunde).³⁸

(b) Trudno powiedzieć jak będzie ewoluować sytuacja w poszczególnych krajach. Jednakże długo jeszcze udział szkół katolickich będzie znaczący w szkolnictwie podstawowym i średnim. Najbardziej palącym jednak problemem do rozwiązania pozostaje rozwój kościelnych ośrodków filozoficzno-teologicznych, gdzie zarówno księża, zakonnicy i siostry zakonne oraz wierni świeccy mogliby pogłębiać swoją wiedzę teologiczną jak i cierpliwie wypracowywać rodzimą teologię, liturgię, duchowość, itd.

5.2. Instytucje dobroczynne

(a) Afryka uważana jest jako całość za jeden z najbiedniejszych kontynentów Ziemi. Jej ludność cierpi z powodu konfliktów zbrojnych, klęsk naturalnych, zwłaszcza długotrwałych suszy, endemicznych chorób.

Misjonarze w przeszłości i dzisiaj starają się w miarę możliwości wszystkim przychodzić z pomocą. Jak wielka jest to pomoc? *Rocznik Statystyczny Kościoła* za rok 1986 podaje następujące dane: Kościół katolicki utrzymywał w Afryce 925 szpitali, 3 369 przychodni (ambulatoriów), 318 ośrodków dla trędowatych, 362 domy dla osób w podeszłym wieku lub niepełnosprawnych, 594 sierocińce, 688 ogródków jordanowskich, 858 ośrodków poradnictwa rodzinnego, 1 123 ośrodków szkolnictwa specjalnego lub re-educacyjnego, 3 049 innych ośrodków (bez specyfikacji), czyli razem 11 286 instytucji dobroczynnych.

Gdy porównamy te liczby z danymi dla całego Kościoła to Afryka znajduje się na przedostatnim miejscu, wyprzedza tylko Oceanię. Jedynie co do liczby ośrodków dla trędowatych zajmuje drugie miejsce, tuż po Azji. Ogółem około 1/8 wszystkich instytucji opieki i dobroczynności prowadzi Kościół katolicki w kra-

³⁷ Tamże, s. 254—255; 261.

³⁸ Tylko dwa (Abidżan i Kinszasa) podaje *Annuario Pontificio 1987*, s. 1509 i 1517. Inne patrz: „Agence Internationale Fides”, nr 3514 (7. 10. 1987), s. 407—410.

jach Afryki. Odpowiada to w zasadzie procentowemu udziałowi katolików tego kontynentu w Kościele Powszechnym.

Jednakże istnieje duże zróżnicowanie między poszczególnymi krajami. Tylko w 3 krajach nie ma żadnego ośrodka (Somalii, Saharze Zach. i na Św. Helenie). Najwięcej posiadają ich kościoły lokalne w Zairze (2 487), Kenii (1 368) i Zimbabwe (903) — razem blisko połowę wszystkich istniejących w Afryce.³⁹

(b) Trudno cokolwiek powiedzieć jak rozwinie się sytuacja w nadchodzących latach. Jedno jest tylko pewne, że długo jeszcze takie ośrodki będą niezbędne, zwłaszcza w sytuacjach szczególnego zagrożenia klęskami naturalnymi w poszczególnych krajach i do czasu odczuwalnego polepszenia się sytuacji szkolnictwa specjalnego i szpitalnictwa państwowego. Trzeba też będzie zwracać coraz większą uwagę na stopniowe usamodzielnianie się finansowe w poszczególnych krajach pobudzając wiernych do większej ofiarności na rzecz bliźnich.

6. PRAKTYKI RELIGIJNE

(a) Czy można wyznawaną wiarę ująć w liczby, a te porównywać? Odpowiedź nie wszystkim wydaje się jednoznaczna. Tradycyjnie jednak odnotowuje się liczbę udzielonych chrztów, zawartych małżeństw, udział w niedzielnej mszy świętej, itd.

W Afryce działalność misyjna i duszpasterska zaowocowała — według *Rocznika Statystycznego Kościoła* za rok 1986 — udzieleniem chrztu św. 1 677 090 dzieciom (0—7 lat) i 780 164 dorosłym (powyżej 7 lat), czyli w roku 1986 w Afryce przybyło 2 457 254 katolików. (

Na tle innych kontynentów Kościół katolicki w Afryce znajduje się na pierwszym miejscu co do liczby chrztów osób dorosłych (powyżej 7 lat). W całym świecie przyjęło chrzest 1 553 844 osób dorosłych, z tego ok. połowa w Afryce (780 164). Świadczy to o wielkim dynamizmie młodych Kościołów lokalnych tego kontynentu w 1986 r. Najwięcej osób dorosłych przyjęło chrzest w następujących krajach: Zairze (182 759), Kenii (87 101), Nigerii (71 389), Ugandzie (54 253), czyli razem prawie połowa wszystkich dorosłych ochrzczonych w tym roku w Afryce. Tymczasem w 9 krajach ich liczba nie przekroczyła 10 osób: 0 — Gwinea Bissau, Sahara Zach., Św. Helena; 3 — Somalia; 4 — Seszele; 5 — Algieria; 6 — Tunezja, Dżibuti i Komory.⁴⁰

³⁹ *Annuaire Statisticum Ecclesiae*, s. 314—315; 321.

⁴⁰ Tamże, s. 296—297; 303.

W roku 1986 zawarto w Afryce 209 009 małżeństw sakramentalnych. Zdecydowanie przeważały małżeństwa zawarte między katolikami — 178 238. Mieszanych było 30 771. Jednakże w porównaniu z innymi kontynentami procent zawartych małżeństw (na 1000 katolików) był najniższy w Afryce i wynosił tylko 2,8 promile. W tym samym czasie średnia dla całego Kościoła wynosiła 4,7 promile, a dla Polski 6,7 promila.⁴¹

Afrykanie są bardzo religijni. Licznie uczestniczą w nabożeństwach i przystępują do sakramentów świętych. Trudno jest jednak te praktyki uchwycić statystycznie. Nie we wszystkich krajach się je odnotowuje. Jak to już wyżej było przedstawione najczęściej prowadzi się ewidencję chrztów i małżeństw. Chrześcijańska katolika obowiązuje przykazanie kościelne o dorocznej spowiedzi i komunii św. wielkanocnej. Według D. Barretta procent praktykujących, to znaczy przystępujących w okresie wielkanocnym do sakramentów świętych był stosunkowo wysoki i mieścił się w latach 1973—1978 w granicach 40—50%. Jednakże istniały dość duże różnice między poszczególnymi krajami.⁴²

(b) Wysiłki duszpasterskie muszą być w najbliższych latach ukierunkowane na utrzymanie dotychczasowej proporcji chrztów dorosłych, uregulowanie, o ile to możliwe; małżeństw jeszcze niesakramentalnych, zapewnienie wszystkim możliwości skorzystania z okazji do spowiedzi i komunii św., przynajmniej w najważniejszych okresach roku liturgicznego.

ZAKOŃCZENIE

Czy przewidywana dynamika rozwoju Kościoła katolickiego w Afryce rzeczywiście będzie miała miejsce? Podane wyżej niektóre dane statystyczne nie dają jeszcze pełnego obrazu stanu dzisiejszego, a tym mniej jutrzejszego. Zresztą każde nawrócenie to dzieło bosko-ludzkie. Bez pomocy łaski Bożej nawet i najlepiej przygotowany misjonarz niczego nie dokona.

⁴¹ Tamże, s. 296—297; 301; 303.

⁴² Dane dla poszczególnych krajów: Algeria 22%, Benin 23%, Botswana 41%, Burundi 74%, Kamerun 48%, Republika Środkowoafrykańska 72%, Czad 72%, Kongo 26%, Dżibuti 54%, Gabon 33%, Gambia 80%, Ghana 37%, Wybrzeże Kości Słoniowej 33%, Kenia 41%, Lesotho 50%, Liberia 27%, Malawi 45%, Maroko 52%, Namibia 39%, Niger 30%, Nigeria 40%, Réunion 49%, Rwanda 71%, Sahara Zachodnia 48%, Senegal 71%, Seszele 39%, Sierra Leone 43%, Somalia 26%, RPA 47%, Suazi 25%, Tanzania 44%, Togo 34%, Uganda 32%, Burkina Faso 74%, Zair 41%, Zambia 52%, Zimbabwe 51%. Brak danych dla pozostałych krajów. Patrz: D. Barrett, dz. cyt., 780.

Od pewnego czasu systematycznie maleje procentowy udział misjonarzy spoza Afryki w dziele ewangelizacji tego kontynentu. Zastępują ich rodzime kadry biskupów, kapłanów diecezjalnych i zakonnych oraz braci i sióstr. Praktycznie wszędzie w Afryce obserwuje się dążenie Afrykanów do przejęcia w swoje ręce losów Kościoła na tym kontynencie.

Z radością należy odnotować, że na kolejnych sesjach Konferencji Episkopatu Afryki i Madagaskaru mówi się o priorytetach duszpasterskich oraz o sposobach ich realizacji i przewidywanych zagrożeniach. Za pierwszorzędne zadanie biskupi uważają kontynuowanie dzieła ewangelizacji. Wciąż bowiem żyje w Afryce 225 mln muzułmanów i 80 mln wyznawców religii tradycyjnych (początek 1987 roku).⁴³

Kto je zrealizuje? Oczywiście, że misjonarze. Udział misjonarzy spoza Afryki, chociaż stale malejący, pozostaje nadal znaczący. Warto tu jednak zaznaczyć, że wzrasta liczba misjonarzy przybyłych z Ameryki Łacińskiej (zwłaszcza Brazylii i Meksyku) oraz Azji (szczególnie z Indii, Filipin i Indonezji).

Największą radość i nadzieję budzi jednak stały wzrost powołań rodzimych. Najszybciej rośnie liczba kapłanów diecezjalnych oraz sióstr. Od kilkudziesięciu lat daje się również zauważyć wymiana misjonarzy wewnątrz Afryki, do czego wielokrotnie zachęcali papieże: Paweł VI (Uganda 1969) i Jan Paweł II (w czasie każdej z 5 wizyt pasterskich w Afryce). Powstały pierwsze afrykańskie seminaria misyjne i zgromadzenia (np. Apostołowie Jezusa, Uganda 1968). Przodują kraje cieszące się licznymi powołaniami (Nigeria, Kamerun, Zair, Tanzania, Kenia, Uganda). Dokładne statystyki są trudno uchwytne, ponieważ znaczna część afrykańskich misjonarzy i misjonek to członkowie międzynarodowych i ponadkontynentalnych zgromadzeń. Zdaniem O. Degrijse można już jednak mówić o przebudzeniu misyjnym w Afryce.⁴⁴ D. Barret podaje, że w latach 1973—1978 poszczególne kraje Afryki wysłały razem 1997 misjonarzy i misjonek. Powyżej 100 osób wyjechało z: Zairu (380), Kamerunu (162), Wybrzeża Kości Słoniowej (135), Ugandy (110), Madagaskaru (106), RPA (100).⁴⁵

⁴³ *Komunikat końcowy Sesji SCEAM=SECAM w Lagos 12—19. 07. 1987 r.*, „Agence Internationale Fides”, 7 Octobre 1987, nr 3514, s. 407—410. Por. także: *Deklaracja Episkopatu SCEAM=SECAM z 20. 10. 1974 r.*, w: F. Zapłata, *Rodzimy charakter Kościoła w Afryce i na Madagaskarze*, Płock 1980, s. 60.

⁴⁴ O. Degrijse, *L'éveil missionnaire des Eglises du Tiers Monde*, Fayard 1983, s. 39—51.

⁴⁵ Misjonarzy wysłały jeszcze następujące kraje: Algeria (50), Angola (54), Benin (20), Burundi (30), Rep. Zielonego Przylądka (4), Rep. Srod-

W tym samym czasie Polska wysłała 1476 osób na misje, z których 261 pracowało w Afryce. Najwięcej w: Zambii (79), Zairze (32), Kamerunie (23), Tanzanii (22), RPA (20).⁴⁶ Obecnie (1989) liczba naszych misjonarzy wzrosła, wydłużyła się też lista krajów afrykańskich, w których pracują (np. Nomibia, Senegal, Algeria, Rep. Środkowoafrykańska).

W nadchodzących latach w dziele ewangelizacji Afryki prowadzonym przez rodzimych i obcych misjonarzy trzeba będzie zwrócić uwagę na dalszą inkulturację wiary w kulturze afrykańskiej, podejmować dialog z religiami tradycyjnymi, islamem i kościołami niezależnymi, podnosić poziom wykształcenia rodzimego personelu duszpasterskiego, starać się o coraz większą samowystarczalność materialną i personalną oraz o jedność na szczeblu poszczególnych krajów, regionów i całego kontynentu.⁴⁷

Dla urzeczywistnienia tego wielkiego dzieła Afryka potrzebuje także pokoju wewnętrznego i zewnętrznego, zdjęcia z niej ciężaru długów i udzielenia dużej pomocy ekonomicznej dla rozwoju rolnictwa i przemysłu.⁴⁸ Brak tych czynników może zakłócić i opóźnić dzieło ewangelizacji misyjnej w nadchodzących latach w Afryce.

---

kowoafrykańska (3), Czad (2), Kongo (6), Egipt (75), Gwinea Równikowa (10), Gabon (10), Ghana (60), Gwinea Bissau (2), Kenia (52), Lesotho (10), Malawi (30), Mali (1), Mauritius (31), Mozambik (80), Nigeria (80), Réunion (5), Rwanda (70), Senegal (70), Zambia (30), Zimbabwe (10), Sudan (55), Tanzania (92), Togo (32), Burkina Faso (56). Według D. Barrett, dz. cyt., s. 802—803.

⁴⁶ Polscy misjonarze pracowali wówczas jeszcze w: Burkina Faso (1), Burundi (17), Egipcie (3), Ghanie (13), Kenii (2), Kongo (13), Lesotho (3), Libii (1), Madagaskarze (14), Maroku (10), Nigrze (1), Nigerii (1), Rwandzie (17), Togo (4), Ugandzie (3), Wybrzeżu Kości Słoniowej (3). Według D. Barrett, dz. cyt., s. 133—771.

⁴⁷ *Komunikat końcowy sesji Episkopatu Afryki i Madagaskaru* (12—19. 07. 1987 r., „Agence Internationale Fides (7. 10. 1987), nr 3514, s. 407—410. Porównaj także interesujące uwagi, które podaje w swojej książce Walbert Bühlmann, *Weltkirche: Neue Dimensionen. Model für das Jahr 2001*, Verlag Styria Graz—Wien—Köln 1987, s. 39—55.

⁴⁸ Trudna obecna sytuacja gospodarcza Afryki jest w dużej mierze rezultatem błędnych decyzji ekonomicznych czy politycznych podjętych już przez rządy niepodległych państw afrykańskich. Interesującą analizę sytuacji dzisiejszej w oparciu o dane z niedawnej przeszłości podaje: René Dumont, *L'Afrique noire est mal partie* (Édition revue et corrigée en 1973), Éditions du Seuil, 1962. Wybór najnowszych danych podaje, np.: „Le Monde”, Numéro spéciale de Dossiers et Documents du Monde — Janvier 1988, *Bilan économique et social 1987*, s. 97—109; „Le Monde”, Numéro spéciale de Dossier et Documents du Monde — Janvier 1989, *Bilan économique et social 1988*, s. 97—109.